

Zicht op... talentontwikkeling en cultuureducatie

Achtergronden, literatuur en websites

Inhoud

Vooraf	5
Talentontwikkeling en cultuureducatie	7
Literatuur	19
Websites	31
Studiecentrum Cultuurnetwerk Nederland	35

Vooraf

Talentontwikkeling staat de laatste tijd flink in de belangstelling, vooral in de culturele sector. Sommigen spreken van een hype, enkele aanwezigen op de Talent Convention 2006 constateren op zijn minst een 'talentontwikkelingsgolf'.

Waarom talentontwikkeling in de belangstelling staat, maar vooral welk belang aan talentontwikkeling wordt gehecht door verschillende organisaties, is af te leiden uit de onderstaande citaten.

'De maximale ontwikkeling van alle talenten waarover de Nederlandse bevolking beschikt is van doorslaggevende betekenis voor de toekomst van ons land. Het Nederlandse onderwijs is traditioneel vooral gericht op het verkleinen van verschillen tussen mensen. Daarbij heeft het onderwijs tot nu toe sterk de nadruk gelegd op de ontwikkeling van cognitieve vaardigheden. Creatieve, sportieve of communicatieve vaardigheden bijvoorbeeld krijgen veel minder aandacht. Dit heeft geleid tot onderwijs waarin veel talenten van leerlingen en studenten onvoldoende worden ontwikkeld, waarin leerlingen, studenten en ouders onvoldoende mogelijkheden hebben om het onderwijs te kiezen dat bij hen past en waarin leraren en docenten hun professionaliteit onvoldoende kunnen benutten.' (uit *Leren excelleren. Talenten maken het verschil* van het Innovatieplatform, juni 2005)

'Kunst en cultuur zijn belangrijke elementen voor een leefbare en bruisende samenleving en stimuleren de innovatieve en creatieve vermogens van mensen. Daarom dienen ze door de overheid actief ondersteund te worden. De overheid kan dit vooral doen door actieve kunstbeoefening en talentontwikkeling te bevorderen. Dit zijn ideale instrumenten om de kwaliteit van de creativiteit van de bevolking te stimuleren en het klimaat voor kunst en cultuur in het algemeen te verbeteren.' (uit het manifest *Manifest Kunst - goed om te doen!* van het Platform Amateurkunst, oktober 2006)

Maar wat is talentontwikkeling eigenlijk, welke vormen van talentontwikkeling bestaan er in de culturele sector en welke stadia van talentontwikkeling kunnen worden onderscheiden? Op deze en andere vragen geeft Karin Laarakker, medewerker van Cultuurnetwerk Nederland, een antwoord in het artikel van deze *Zicht op... talentontwikkeling en cultuureducatie*.

Dit artikel wordt gevolgd door een overzicht van literatuur over talentontwikkeling en cultuureducatie die verscheen vanaf 2000 en aanwezig is in het studiecetrum van Cultuurnetwerk Nederland. Tot slot bevat deze *Zicht op...* een selectie van relevante websites.

Cultuurnetwerk Nederland
Utrecht, oktober 2007

Talentontwikkeling en cultuureducatie

Karin Laarakker

Talentontwikkeling staat momenteel sterk in de belangstelling van de culturele, en in het bijzonder de cultuureducatieve sector. De laatste jaren zijn er diverse talentontwikkelingsorganisaties opgericht. Ook al langer bestaande organisaties als centra voor de kunsten en het kunstvakonderwijs gaan zich meer en meer met het onderwerp bezighouden. Onderstaand artikel brengt het terrein van talentontwikkeling in kaart.

Begripsbepaling

Het begrip 'talentontwikkeling' is oorspronkelijk afkomstig uit de sector van het personeelsbeleid (HRM). Zo werd in de jaren negentig in Nederland de term 'Human Talent Management' (HTM) geïntroduceerd met als doel 'potentieel aanboren, motiveren, behouden en ontwikkelen'.¹ Ook in de wereld van de (top)sport, vaak aangehaald als 'good practice' voor het culturele veld, staat talentontwikkeling al geruime tijd op de kaart. Sinds het begin van de jaren negentig zijn er zogeheten LOOT-scholen², waar jonge toptalenten sport en voortgezet onderwijs kunnen combineren dankzij faciliteiten als een flexibel rooster, vrijstellingen, minder huiswerk en een gespreid eind-examen. Het landelijk LOOT-coördinaat staat onder toezicht van NOC*NSF en wordt gefinancierd door het ministerie van VWS. Het ministerie van OCW beslist over het toekennen van LOOT-licenties aan scholen. Het aantal LOOT-scholen groeit in 2007 van 19 naar 24.³

In het culturele veld heeft het begrip talentontwikkeling een minder eenduidige betekenis. De Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur merkt op dat het aantal activiteiten dat onder deze noemer valt 'eindeloos groot' is: 'Eigenlijk kan elke vorm van opleiding of scholing als talentontwikkeling worden beschouwd'.⁴

Even daargelaten of het echt zo ruim opgevat moet worden, er is in elk geval verwarring over de precieze interpretatie van het begrip. Ter illustratie: netwerkorganisatie Netwerk CS liet in 2005 inventariseren welke organisaties zich bezighouden met talentontwikkeling en welke activiteiten zij hieronder scharen. Daarbij liet de onderzoeker de invulling van de term bewust over aan de ondervraagden. Hij constateerde dat talentontwikkeling een 'containerbegrip' is: 'Dit wordt extra in de hand gewerkt door de veelzijdigheid aan kunstcircuits, zoals topkunst, amateurkunst, community arts, urban circuit, subculturen, commercieel circuit. Elk circuit kent zijn eigen opvattingen over talent'.⁵

¹ Drenth, M. & Zant, P. van der (2007). *Niet onder de korenmaat. Eindrapportage van een onderzoek naar talentontwikkeling op het gebied van kunst en cultuur in de provincie Drenthe*. Gouda: Bureau ART.

² LOOT staat voor Landelijk Overleg Onderwijs en Topsport.

³ www.stichtingloot.nl

⁴ Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur (2007). *Van de straat. Talentontwikkeling in Rotterdam*. Rotterdam: Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur.

⁵ Gottschalk, E. (2005). *Van talent naar beroep. Inventarisatie en enquêteonderzoek*. Amsterdam: Gottschalk advies & organisatie. In opdracht van Netwerk CS.

Om grip te krijgen op de diverse definities die culturele instellingen en organisaties hanteren voor talentontwikkeling is het verhelderend te kijken naar de opvattingen over het beoogde *doel* en *functie*, *doelgroep* en *disciplines*.

Professioneel kunstenaarschap kan het doel zijn, maar ook persoonlijke ontplooiing. In het laatste geval fungeert talentontwikkeling vooral als een middel om de cultuurparticipatie en de interesse in cultuur te vergroten.⁶

Talentontwikkeling kan zich richten op jongeren van niet-Nederlandse afkomst, die in een achterstandpositie verkeren. Zo hanteert de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, die participeert in het traject Utrecht, stad van jong en divers talent 2008, bijvoorbeeld de volgende werkdefinitie van talentontwikkeling: 'Het stimuleren van jongeren die niet als vanzelfsprekend in contact staan met het culturele veld, om zich als professional op de kunst en cultuur te doen richten.'⁷ Datzelfde wordt ook nagestreefd door Netwerk CS, dat de diversiteit in de culturele sector wil vergroten.

Anderen hebben niet alleen professionals in spe, maar een veel bredere doelgroep voor ogen. '(...) [H]et begrip 'talentontwikkeling' [wordt] momenteel gebruikt om aan te geven dat het één van de doelstellingen van het beleid is om talentvolle beoefenaars van bepaalde kunstdisciplines te ontdekken en te begeleiden naar een hoger niveau,' aldus Bureau ART in een onderzoek voor de provincie Drenthe. Dat kunnen ook volwassenen zijn: '(...) Ook bij volwassen kunstbeoefenaars is er soms behoefte aan meer mogelijkheden tot verdieping en verbreding om het aanwezige talent verder te ontwikkelen, zonder de ambitie door te groeien tot professioneel niveau.'⁸

Verder hoeft het bij talentontwikkeling niet per se te gaan om individuele beoefenaars van de kunsten; deelnemers aan het onderzoek van Bureau ART wezen erop dat het in sommige disciplines, met name koorzang en popmuziek, ook betrekking kan hebben op het ontwikkelen van talentvolle groepen.⁹

De gemeente Amsterdam ten slotte beperkt zich in haar Kunstenplan zelfs niet tot de actieve cultuurbeoefenaar: 'Als stadsbestuur zullen we al het mogelijke doen om het aanbod toegankelijk te houden; talentontwikkeling richt zich ook op de *passieve* cultuurliefhebber.'¹⁰

Talentontwikkeling kan zowel gericht zijn op de 'gevestigde' cultuurdisciplines als op de straatcultuur of 'urban culture' met disciplines als rap, hiphop, graffiti, beatboxing, skatedance en music mixing. Welke discipline men kiest, is ook weer afhankelijk van de doelgroep. In grote steden hebben jongeren met een cultureel diverse achtergrond bijvoorbeeld vaak een groot aandeel in die straatcultuur.¹¹ Projecten of initiatieven op het gebied van talentontwikkeling voor deze doelgroep zijn daarom vaak gericht op een of meer van deze disciplines 'van de straat'. Hierbij is 'peer education' vaak een middel, het inzetten van leeftijdgenoten om andere jongeren iets te leren.

⁶ Blom, J. e.a. (2006). *Onderzoeksrapportage 'Utrecht, Stad voor Jong en Divers Talent'*. Utrecht: Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, faculteit Kunst & Economie. Project in opdracht van Carmelita Serkei (MiraMedia) en Nelly van der Geest (HKU).

⁷ Idem.

⁸ Drenth, M. & Zant, P. van der (2007). *Niet onder de korenmaat. Eindrapportage van een onderzoek naar talentontwikkeling op het gebied van kunst en cultuur in de provincie Drenthe*. Gouda: Bureau ART.

⁹ Drenth, M. & Zant, P. van der (2007). *Niet onder de korenmaat. Eindrapportage van een onderzoek naar talentontwikkeling op het gebied van kunst en cultuur in de provincie Drenthe*. Gouda: Bureau ART.

¹⁰ Gemeente Amsterdam, Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling (afdeling Kunst en Cultuur) (2007). *Hoofdpijnen Kunst en Cultuur 2009-2012*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam. Cursivering in het citaat door de auteur.

¹¹ Donker, J. (2005). Urban arts in theater en politiek. Deel 1: Tussen schouwburg en straat, het nieuwe engagement van het jongerentheater. In *TM*, 9(2), 20-31.

Ten slotte vraagt talentontwikkeling volgens Janny Donker, voortrekker op het gebied van 'urban arts' in Limburg, om een langetermijnaanpak. In die zin onderscheidt het zich van 'losse' cultuureducatieve activiteiten: 'Kunsteducatie is bedoeld om scholieren te interesseren voor de kunsten; zelf doen in workshops kan daarbij als middel worden ingezet maar dan gaat het om een incidentele kennis-making, niet om talentontwikkeling'.¹²

Maatschappelijk kader

Dat talentontwikkeling op dit moment zo in de belangstelling staat - critici spreken zelfs over een hype - heeft te maken met maatschappelijke en culturele ontwikkelingen.

Uit het al genoemde inventarisatieonderzoek van Netwerk CS blijkt dat veel organisaties bij talentontwikkeling streven naar aansluiting bij de stedelijke jongerencultuur ('urban culture'). Juist deze cultuur is momenteel dominant in de samenleving en in jongerenmedia.¹³ Denk bijvoorbeeld aan muziekzenders op TV en de bijbehorende videoclipcultuur en aan de vrijetijdsindustrie die sterk gericht is op jongeren.

Bovendien willen veel jongeren, en trouwens ook volwassenen, hun talent ontdekken en ontwikkelen (en uiteindelijk te gelde te maken), vooral waar het gaat om zang en andere podiumkunsten. Dit wordt ongetwijfeld gestimuleerd door talentenjachten op TV als *Idols* en *Popstars – The Rivals*, soaps, de populariteit van musicals en door de mogelijkheden van internet om zich te presenteren, bijvoorbeeld via kanalen als Hyves en YouTube. Een groeiend aantal websites is zelfs speciaal ingericht, niet zelden uit commerciële overwegingen, om mensen met ambities op dit terrein een podium te bieden.

Andere redenen die experts noemen voor de interesse in culturele talentontwikkeling zijn de opkomst van 'non-formal learning' en de veranderende vraag van Nederland als kennisland. Creatieve bedrijvigheid wordt steeds meer gezien als een voorwaarde hiervoor.¹⁴

Vanuit het culturele veld spelen mogelijk een rol: het opkomende idee van cultureel burgerschap en de behoefte aan nieuwe culturele producten die nieuwe doelgroepen aanspreken. Verder zijn thema's als diversiteit en participatie, die nauw samenhangen met talentontwikkeling, al geruime tijd speerpunten in het cultuurbeleid van het Ministerie van OCW.¹⁵ Daarnaast sluit het onderwerp ook goed aan bij de toegenomen aandacht voor 'community arts' en amateurkunst, die sinds enige jaren de belangstelling van beleidsmakers en politici hebben.

Provinciaal en gemeentelijk beleid

Culturele talentontwikkeling is een beleidsthema dat om verschillende redenen – diversiteit, brede maatschappelijke participatie, creatieve bedrijvigheid - past in het huidige politieke klimaat. Het komt dan ook terug in de beleidsplannen van gemeenten, vooral de (grote) steden.

¹² Idem.

¹³ Idem.

¹⁴ Zie bijvoorbeeld Marlet, G., Poort, S. & Laverman, F. (2007). *De kunst van investeren in cultuur*. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek. In opdracht van het ministerie van OCW.

¹⁵ Geest, N. van der (2007). *Samenvatting talentontwikkeling en diversiteit : miniconferentie talentontwikkeling*. Utrecht: Gemeente Utrecht. Paper gepresenteerd op miniconferentie over talentontwikkeling.

Talentontwikkeling is bijvoorbeeld een van de vier ambities¹⁶ in het Kunstenplan van de gemeente Amsterdam voor 2009 tot 2012. De gemeente koppelt het aan het thema 'aandeelhouderschap': 'Het functioneren van een stad berust voor een groot deel op het gevoel van bewoners dat zij mede-eigenaar van hun stad zijn. Voor het ontwikkelen van dit aandeelhouderschap vinden wij het belangrijk dat Amsterdammers hun eigen culturele talent leren herkennen.'

De gemeente Den Haag zet in op talentontwikkeling en diversiteit via het popmuziekbeleid voor 2007 en 2008¹⁷, en via het zogenaamde Actieplan Wijkcultuur. Ze participeert in een onderzoek naar talentontwikkeling van jonge 'urban artists' en wil met name projecten stimuleren in stadsdelen waar het aandeel jongeren en Hagenaars met een niet-westerse achtergrond hoog is.¹⁸

Ook de gemeente Delft is actief op het gebied van talentontwikkeling. Zij ondersteunt en stimuleert diverse projecten.¹⁹ Een voorbeeld zijn de minibudgetten à € 500, waardoor jongeren met talent bijvoorbeeld een workshop of cursus kunnen volgen. Zij maken kans op zo'n budget als ze iemand hebben die hen ondersteunt (bijvoorbeeld een docent, ouder of jongerenwerker). De VAK, centrum voor de kunsten, is verantwoordelijk voor de uitvoering.²⁰

Als we kijken naar initiatieven voor talentontwikkeling op provinciaal niveau springt het recent gepubliceerde inventariserende onderzoek van Bureau ART in opdracht van de provincie Drenthe in het oog. Hieruit blijkt onder meer dat ongeveer de helft van de provincies expliciet aandacht aan talentontwikkeling besteedt in hun cultuurbeleid. De mate waarin dit concreet wordt uitgewerkt, loopt echter sterk uiteen. Zeer concreet is bijvoorbeeld Groningen. Deze provincie wil de samenwerking tussen professionals en amateurs bevorderen door subsidies aan verschillende, bij naam genoemde projecten. Ook de provincie Gelderland presenteert in haar Cultuurnota 2005-2008 uitgebreide aandacht aan talentontwikkeling. Zij wil afgestudeerden van de kunstvakopleidingen kansen bieden om zich ook in de eigen regio verder te ontwikkelen. Daarentegen komt het begrip talent in de Cultuurnota 2005-2008 van bijvoorbeeld de provincie Zuid-Holland slechts één maal voor.²¹

Rijksbeleid en visie van adviesorganen

Sinds het verschijnen van de voortgangsrapportage Cultuureducatie van september 2006 maakt talentontwikkeling officieel deel uit van het beleid van het Ministerie van OCW. Deze keuze is ingegeven, zo schrijft de toenmalige minister Van der Hoeven, door het feit dat het thema steeds meer aandacht krijgt, omdat nationaal en internationaal Nederlands talent voldoende 'voet aan de grond moet houden' en omdat talentontwikkeling bepalend is voor het concurrerend vermogen van Nederland en Europa.²²

¹⁶ Naast 'laboratorium' (vernieuwing als motor voor ontwikkeling), 'wereldklasse' (cultuur als versterking van de stedelijke economie) en 'prachtwijken' (kunst en cultuur worden ingezet voor stedelijke en sociale vernieuwing).

¹⁷ Gemeente Den Haag (2007). *Haagse popnota*. Den Haag: Gemeente Den Haag.

¹⁸ Gemeente Den Haag (2007). *De vonk die overslaat. Actieplan Wijkcultuur. Cultuurbereik, artistieke diversiteit en talentontwikkeling*. Den Haag: Gemeente Den Haag.

¹⁹ www.raad.delft.nl/commissies/cultuur_kennis/2006/Bijlage-nota/c_2006_034_bn.html

²⁰ www.vak-delft.nl

²¹ Drenth, M. & Zant, P. van der (2007). *Niet onder de korenmaat. Eindrapportage van een onderzoek naar talentontwikkeling op het gebied van kunst en cultuur in de provincie Drenthe*. Gouda: Bureau ART.

²² Hoeven, M.J.A. van der (2006). *Voortgangsrapportage Cultuureducatie*. Brief aan de Tweede Kamer, 18 september 2006.

Voor de invulling van het begrip talentontwikkeling en het bijbehorende beleid grijpt het ministerie terug naar enkele adviezen van de Onderwijsraad en de Raad voor Cultuur. In de notitie *Hoe kan onderwijs meer betekenen voor jongeren?* van mei 2004 maakt de Onderwijsraad een onderscheid tussen 'breedtevoorzieningen' en 'topvoorzieningen'.²³ De raad constateert dat de overheid al veel initiatieven heeft genomen om culturele ontwikkeling in de breedte te stimuleren, zoals via Cultuur en School en het Actieplan Cultuurbereik. Echter de voorzieningen en mogelijkheden voor bijzondere talenten ontbreken, stelt de raad. Zo is het aanbod van centra voor de kunsten voor jongeren zeer beperkt en bieden scholen vaak uitsluitend de traditionele kunstvakken aan.²⁴ In april 2006 verscheen *Onderwijs in cultuur*, een gezamenlijk advies van de Onderwijsraad en de Raad voor Cultuur, waarin zij speciale aandacht vragen voor de vooropleidingen muziek en dans. Ze adviseren om te onderzoeken of de LOOT-systematiek uit de sportwereld toegepast kan worden op de kunstsector, zodat ook hier talentontwikkeling structureel gefaciliteerd zou kunnen worden.²⁵

Net als de Onderwijsraad maakt ook OCW in zijn voortgangsrapportage over cultuureducatie van september 2006 een onderscheid tussen 'talent in brede zin' en toptalent. Talent in brede zin haakt aan bij thema's als diversiteit en de bindende werking van cultuureducatie (een van de drie speerpunten in het cultuureducatieve beleid van het departement in deze periode²⁶). Het heeft als doelstelling om alle kinderen de kans te geven om culturele talenten te ontdekken en te ontplooiën. Met name jongeren met een andere culturele achtergrond hebben een extra stimulans nodig, zo stelt het ministerie. Toptalent heeft betrekking op een selecte groep, die de potentie heeft om bij de internationale top te behoren. Doelstelling van het beleid op dit gebied is om kinderen met talent vanaf jonge leeftijd goed te begeleiden.²⁷

In een meer recent advies van maart 2007, getiteld *Innoveren, participeren!*, zet de Raad voor Cultuur talentontwikkeling nog eens apart op de agenda. Hierbij legt de raad een verbinding met amateurkunst als 'een vindplaats en kweekvijver voor artistiek talent'. Voorzieningen op dit gebied zouden dus laagdrempelig moeten zijn. 'Peer education' en 'peer coaching', belangrijke instrumenten voor in talentontwikkeling gespecialiseerde instellingen, kunnen voor een deel van de jonge talenten een opstap naar het kunstvakonderwijs vormen. De raad pleit voor continuïteit in het onderwijs, waarbij cultuurprofiel scholen die zich op talentontwikkeling richten een rol zouden kunnen spelen: 'Minstens zo belangrijk als de eerste ontwikkeling van jong talent zijn ontplooiing en doorstroming van het al enigszins gevormde talent. Zeker in de wereld van kunst, erfgoed en media is het niet de bedoeling een leven lang veelbelovend te blijven.'²⁸

In juni 2007 verscheen *Kunst van leven*, waarin minister Plasterk de hoofdlijnen van zijn cultuurbeleid uiteenzet. Onder het motto 'Een hoge top, een brede basis' neemt talentontwikkeling hierin een prominente plaats in. De minister constateert dat talent (nog steeds) niet voldoende wordt benut en

²³ Onderwijsraad (2004). *Hoe kan onderwijs meer betekenen voor jongeren? : kwalificatie, zorg en talentontwikkeling in samenwerking tussen onderwijs en andere jeugdvoorzieningen : advies*. Den Haag: Onderwijsraad.

²⁴ Idem.

²⁵ Onderwijsraad & Raad voor Cultuur (2006). *Onderwijs in cultuur. Versterking van cultuureducatie in primair en voortgezet onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad/Raad voor Cultuur.

²⁶ Naast actieve participatie van jongeren en kwaliteit van cultuureducatie.

²⁷ Hoeven, M.J.A. van der (2006). *Voortgangsrapportage Cultuureducatie*. Brief aan de Tweede Kamer, 18 september 2006.

²⁸ Raad voor Cultuur (2007). *Innoveren, participeren! Advies agenda cultuurbeleid en culturele basisinfrastructuur*. Den Haag: Raad voor Cultuur.

dat er te weinig aandacht is voor excellentie. Om dit te veranderen moeten toptalent en topinstellingen beter gesteund worden. 'Dat geldt in elke fase van de carrière. Het begint bij de eerste kunstbeoefening en duurt in principe zo lang als mensen zich artistiek ontwikkelen en ontplooiën.' De minister wijst erop dat excellentie en vernieuwing niet alleen bij de grote instellingen te vinden zijn: '(...) [N]iet zelden vindt de artistieke vernieuwing juist ergens anders plaats, op plekken waar het dwarse, vernieuwende en talentvolle voor het eerst in de schijnwerpers komt te staan.' Daarom wil de minister de komende tijd meer ruimte scheppen voor de ongekende top en het ongekende talent. Daarom krijgen productiehuzen en presentatie-instellingen een grotere rol. Hiervoor wordt een aparte functie ingericht in de landelijke basisinfrastructuur, namelijk de ontwikkelingsfunctie.²⁹

Schets van het talentontwikkelingsveld

Er zijn veel en uiteenlopende organisaties en instellingen die zich bezighouden met talentontwikkeling op het gebied van cultuur. Daarnaast zijn er zeer veel losse initiatieven. Heel globaal zijn er op dit moment drie typen te onderscheiden:

1. organisaties die vanuit een bepaalde discipline (vaak de podiumkunsten) getalenteerde jongeren scouten en begeleiden. Die begeleiding kan variëren van volledige 'alternatieve', buitenschoolse leerroutes tot losse workshops en cursussen.
2. (inter)nationaal opererende (netwerk)instellingen, die gestructureerde programma's bieden en verbindingen leggen tussen talenten en gespecialiseerde organisaties, onder andere uit groep 1
3. 'traditionele' instellingen zoals centra voor de kunsten, scholen voor voortgezet onderwijs, hogescholen, ROC's, welzijnsorganisaties en bemiddelingsorganisaties, die allerlei soorten activiteiten en projecten bieden, vaak in samenwerking met de organisaties uit groep 1 en 2

Voorbeelden van organisaties uit groep 1 zijn theatergroep DOX uit Utrecht en danstheatergroep ISH uit Amsterdam. Zij komen verderop in deze paragraaf ter sprake. Een voorbeeld uit een andere discipline biedt het Internationaal Filmfestival Rotterdam (IFFR). Dat organiseert workshops voor jongeren uit het voortgezet onderwijs. Een ervan was in 2007 W R NEXT. In deze workshop, die het IFFR organiseerde in samenwerking met het Nederlands Instituut voor Filmeducatie (NIF), gingen talentvolle jongeren in gesprek met bekende filmmakers, en konden zij hun eigen werk aan hen voorleggen.³⁰

Een voorbeeld van een netwerkorganisatie (groep 2) met een breed bereik is Roots & Routes, dat edities kent in acht Europese landen en dat wordt ondersteund door diverse ministeries en door de EU. Roots & Routes zet zich in voor jongeren met talent en professionele ambities op het gebied van muziek, dans of media. De organisatie scout talenten en helpt hen om een bestaan op te bouwen als muzikant, danser of mediamaker. Er wordt internationaal samengewerkt met culturele instellingen, podia, media-instituten, kunstvakopleidingen, artiesten en andere organisaties.³¹

Eveneens een belangrijke speler is Click F1, een netwerkorganisatie die zich via cultuur en sport inzet voor de versterking van de positie van doelgroepen met kansen en problemen in grote steden. Ook hier is de lijst van samenwerkingspartners lang. Hij bevat diverse fondsen, gemeenten, ideeële

²⁹ Plasterk, R.H.A. (2007). *Kunst van leven. Hoofddlijnen cultuurbeleid*. Den Haag: Ministerie van OCW.

³⁰ www.filmfestivalrotterdam.com; www.filmeducatie.nl

³¹ www.rootsenroutes.nl

organisaties (zoals Stichting DOEN), welzijns- en jeugdzorgorganisaties en culturele instellingen.³² Een grote netwerkorganisatie is ten slotte Netwerk CS. Die komt in de volgende paragraaf uitgebreider aan bod.

De verschillende (typen) organisaties werken veelvuldig samen. Een voorbeeld is het World Music and Dance Centre (WMDC) in Rotterdam, dat in september 2006 van start is gegaan. Dit is een initiatief van Codarts, Hogeschool voor de Kunsten, en de SKVR³³ (beide organisaties uit groep 3). Het WMDC is een podium, expertise- en opleidingscentrum en ontmoetingsplek voor muziek en dans uit alle werelddelen. Naast wijkgerichte activiteiten biedt het WMDC vakopleidingen in vijf wereldmuziek-tradities, muziek- en danscursussen voor amateurs en bij- en nascholing voor professionals, onderzoek op het gebied van wereldmuziekonderwijs en 'community arts' en een podium voor lokaal en internationaal talent. Veel van deze activiteiten zijn gericht op talentontwikkeling.³⁴

Een andere hogeschool met interesse voor talentontwikkeling is de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht (HKU). Het Centrum voor Interculturele Studies (CIS) van de HKU participeert in het project *Utrecht, stad van jong en divers talent 2008*, dat wil bijdragen aan de professionalisering en netwerkvorming van talentontwikkelingsorganisaties. Hiervoor wordt onder meer samengewerkt met MiraMedia³⁵ en Vrede van Utrecht³⁶.

Scholen voor voortgezet onderwijs zetten talentontwikkelingsprogramma's op het gebied van cultuur (naast bijvoorbeeld sport, bèta en techniek en/of ICT) in om zich te profileren. De programma's bieden getalenteerde en gemotiveerde scholieren extra uitdaging. Het Lyceum Schubertrode (onderdeel van het Stedelijk College) in Zoetermeer heeft bijvoorbeeld TOPklassen Cultuur³⁷, waarin leerlingen vanaf de brugklas havo en vwo intensief kennismaken met diverse kunstdisciplines, en op die manier worden gestimuleerd om door te stromen naar CKV 2 en 3.³⁸ Dergelijke topklassen of plusprogramma's hebben een geheel andere inzet en doelgroep dan de talentontwikkelingsprogramma's die brede participatie en/of een grotere diversiteit in de kunstsector en (culturele) emancipatie van achterstandsgroeperingen nastreven.

Doorstroming vanuit het vmbo

Een veel gesignaleerd probleem in het veld van talentontwikkeling is dat leerlingen in de vmbo-basisberoepsgerichte leerweg en het praktijkonderwijs niet kunnen doorstromen naar het mbo Kunstonderwijs. Dit vindt namelijk uitsluitend op vmbo-niveau 3 en 4 plaats. Het reguliere dans- en theateronderwijs op hbo-niveau is voor hen al helemaal onhaalbaar. Om ook jongeren uit deze lagere leerwegen tegemoet te komen bieden sommige talentontwikkelingsorganisaties en theater- en dansgroepen alternatieve leerroutes aan, in meer of minder gestructureerde vorm. Het aanbod richt zich op straatdisciplines ofwel urban arts.

³² www.clickf1.nl

³³ www.skvr.nl

³⁴ www.wdmc.nl

³⁵ Landelijk kenniscentrum op het gebied van media in de multiculturele samenleving, www.miramedia.nl.

³⁶ Stichting opgericht door de provincie en gemeente Utrecht, die culturele activiteiten organiseert met als doel sociale cohesie en het verminderen van maatschappelijke spanningen, www.vredevanutrecht.nl.

³⁷ TOP staat hierbij voor 'Talenten Ontwikkelen tot Prestaties'.

³⁸ <http://iclon2.leidenuniv.nl/vwo-wo/pre/schoolervaring.jsp>. Zie ook www.scz.nl/schubertrode/topklassen_cultuur.htm.

Twee voorbeelden. Bij theatergroep DOX, die fysiek theater maakt waarbij de acteurs zelf een grote inbreng hebben, kunnen getalenteerde jongeren het fulltime trainingsprogramma DOXworks! volgen. Hierbij leren zij ook om les te geven aan leeftijdsgenoten (peer education). Doel is het voorbereiden op de doorstroming naar het kunstvakonderwijs en het werken als professional in de kunstwereld.³⁹ Een tweede voorbeeld is de multidisciplinaire danstheatergroep ISH, bekend vanwege haar dynamische voorstellingen met cross-overs tussen uiteenlopende straatdisciplines, waaronder zelfs voetbal en 'martial arts'. In 2004 werd ISH Institute opgericht, waar jongeren trainingen kunnen volgen, waaronder TrainISH, een schoolvervangend traject voor voortijdige schoolverlaters. In september 2007 startte ISH in samenwerking met het ROC van Amsterdam en het Montessori College het opleidingsinstituut Fame-ISH. Hier krijgen jongeren een opleiding waarin theater en sport samenkomen. Einddoel is ook hier een baan als professioneel performer.⁴⁰

Fasering en ketenaanpak

Sommige organisaties brengen structuur in het talentontwikkelingstraject aan door het onder te verdelen in opeenvolgende fasen. Idealiter rollen mensen met talent van de ene in de andere fase. Nelly van der Geest (projectleider van het al genoemde HKU-project) en Jan Sprengers (voormalig zakelijk leider van theatergroep DOX), onderscheiden bijvoorbeeld de volgende vier fasen:

1. ontkieming
2. verkenning
3. verdieping
4. professionalisering⁴¹

Dit ontwikkeltraject mikt dus op beroepskunstenarij. Bij een bredere invulling van talentontwikkeling ziet de fasering er anders uit. TalentZone, een platform dat de gemeente Amsterdam inrichtte om activiteiten van nieuwe en langer bestaande instellingen en organisaties te verzamelen, gaat uit van drie stadia:

1. kennismaken
2. ontwikkelen
3. bekwamen

De eerste fase is gericht op een brede doelgroep. Hierin is een belangrijke functie weggelegd voor de scholen, zij moeten een 'keten van talentontwikkeling' tot stand brengen. In de tweede en derde fase moeten buitenschoolse organisaties zorgen voor continuïteit in de mogelijkheden voor gemotiveerde kunstbeoefenaars.⁴²

Niet alleen de doelstellingen van een instelling of organisatie zijn van belang, ook de persoonlijke ambities van de deelnemers in kwestie spelen steeds een grote rol. Niet iedereen met talent zal de wens koesteren om professioneel kunstenaar te worden. Onderzoekers van Bureau ART visualiseerden talentontwikkeling in een piramide met vier, steeds smaller wordende niveaus:

³⁹ www.theatergroepdox.nl

⁴⁰ www.ish-events.com

⁴¹ Geest, N. van der (2007). *Samenvatting talentontwikkeling en diversiteit : miniconferentie talentontwikkeling*. Utrecht: Gemeente Utrecht. Paper gepresenteerd op miniconferentie over talentontwikkeling.

⁴² Gemeente Amsterdam, Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling (afdeling Kunst en Cultuur) (2007). *Hoofdpijnen Kunst en Cultuur 2009-2012*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam.

1. burgers in het algemeen en jongeren in het bijzonder, met name in de rol van leerling op een school voor primair of voortgezet onderwijs
2. amateurkunstenaars (met name jonge), die actief kunst beoefenen en daarvoor een opleiding volgen bij bijvoorbeeld een lokaal kunstencentrum
3. amateurkunstenaars met bijzondere talenten, met of zonder ambities om zich te ontwikkelen tot professional
4. toptalenten die een opleiding aan een academie (gaan) volgen of hebben gevolgd⁴³

Een voorwaarde om in niveau 4 terecht te komen is het hebben van professionele ambities.

Van Talent naar Beroep

In de Cultuurnota 2005-2008 heeft Netwerk CS, een organisatie die diversiteitsprojecten en –beleid ontwikkelt, een belangrijke taak toebedeeld gekregen in de keten van talentontwikkeling. Netwerk CS moet verbindingen leggen tussen lokale initiatieven voor talentontwikkeling en toptalent laten doorstromen naar landelijke podia. Kunstenaars & Co kreeg de verantwoordelijkheid voor advisering over de zakelijke kant van de beroepspraktijk.⁴⁴

Beide organisaties werken samen in het project Van Talent naar Beroep. Dit is een landelijk netwerk van kunstinstellingen, fondsen, kunstvakopleidingen en andere organisaties die zich inzetten voor de ontwikkeling van artistiek talent met een cultureel diverse achtergrond. De ketenaanpak is leidend; de route naar een renderende beroepspraktijk wordt verdeeld in drie fasen:

1. de cultuureducatiefase
2. de opleidingsfase
3. de beroepsfase

Hierbij zijn er twee overbruggingsmomenten: als eerste de keuze voor een beroepsopleiding (van 1 naar 2) en als tweede die tussen het afstuderen van een kunstvakopleiding of –academie en het starten van een eigen bedrijf (tussen 2 en 3). Van Talent naar Beroep ondersteunt kunstbeoefenaars op al deze momenten, onder meer door het aanbieden van trainingen en workshops, mentoring en coaching, supportgroepen en mogelijkheden om zichzelf, onder andere via de site www.vantalentnaarberoep.nl, in de kijker te spelen van een groot publiek. Daarbij is er aandacht voor artistieke, zakelijke én persoonlijke competentieontwikkeling.⁴⁵ Want, zo bleek uit het al eerder genoemde onderzoek van Bureau ART, betrokkenen vinden dat talentontwikkeling niet alleen op vakinhoudelijk gebied moet plaatsvinden. Wellicht nog doorslaggevender is het vermogen om iets met je talent te (durven) doen en het ontwikkelen van zakelijk talent.⁴⁶

Auteur is werkzaam bij Cultuurnetwerk Nederland.

⁴³ Drenth, M. & Zant, P. van der (2007). *Niet onder de korenmaat. Eindrapportage van een onderzoek naar talentontwikkeling op het gebied van kunst en cultuur in de provincie Drenthe*. Gouda: Bureau ART.

⁴⁴ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2004). *Meer dan de som. Cultuurnota 2005-2008*. Den Haag: Ministerie van OCW.

⁴⁵ Gottschalk, E. (2005). *Van talent naar beroep. Inventarisatie en enquêteonderzoek*. Amsterdam: Gottschalk advies & organisatie. In opdracht van Netwerk CS.

⁴⁶ Drenth, M. & Zant, P. van der (2007). *Niet onder de korenmaat. Eindrapportage van een onderzoek naar talentontwikkeling op het gebied van kunst en cultuur in de provincie Drenthe*. Gouda: Bureau ART.

Geraadpleegde literatuur en internetsites

- Blom, J. e.a. (2006). *Onderzoeksrapportage 'Utrecht, Stad voor Jong en Divers Talent'*. Utrecht: Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, faculteit Kunst & Economie. Project in opdracht van Carmelita Serkei (MiraMedia) en Nelly van der Geest (HKU).
- Donker, J. (2005). Urban arts in theater en politiek. Deel 1: Tussen schouwburg en straat, het nieuwe engagement van het jongerentheater. In *TM*, 9(2), 20-31.
- Drenth, M. & Zant, P. van der (2007). *Niet onder de korenmaat. Eindrapportage van een onderzoek naar talentontwikkeling op het gebied van kunst en cultuur in de provincie Drenthe*. Gouda: Bureau ART.
- Geest, N. van der (2007). *Samenvatting talentontwikkeling en diversiteit : miniconferentie talentontwikkeling*. Utrecht: Gemeente Utrecht. Paper gepresenteerd op miniconferentie over talentontwikkeling.
- Gemeente Amsterdam, Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling (afdeling Kunst en Cultuur) (2007). *Hoofdpijnen Kunst en Cultuur 2009-2012*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam.
- Gemeente Den Haag (2007). *Haagse popnota*. Den Haag: Gemeente Den Haag.
- Gemeente Den Haag (2007). *De vonk die overslaat. Actieplan Wijkcultuur. Cultuurbereik, artistieke diversiteit en talentontwikkeling*. Den Haag: Gemeente Den Haag.
- Gottschalk, E. (2005). *Van talent naar beroep. Inventarisatie en enquêteonderzoek*. Amsterdam: Gottschalk advies & organisatie. In opdracht van Netwerk CS.
- Hoeven, M.J.A. van der (2006). *Voortgangsrapportage Cultuureducatie*. Brief aan de Tweede Kamer, 18 september 2006.
- Marlet, G., Poort, S. & Laverman, F. (2007). *De kunst van investeren in cultuur*. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek. In opdracht van het ministerie van OCW.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2004). *Meer dan de som. Cultuurnota 2005-2008*. Den Haag: Ministerie van OCW.
- Onderwijsraad (2004). *Hoe kan onderwijs meer betekenen voor jongeren? Kwalificatie, zorg en talentontwikkeling in samenwerking tussen onderwijs en andere jeugdvoorzieningen*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad & Raad voor Cultuur (2006). *Onderwijs in cultuur. Versterking van cultuureducatie in primair en voortgezet onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad/Raad voor Cultuur.
- Plasterk, R.H.A. (2007). *Kunst van leven. Hoofdpijnen cultuurbeleid*. Den Haag: Ministerie van OCW.

Raad voor Cultuur (2007). *Innoveren, participeren! Advies agenda cultuurbeleid en culturele basisinfrastructuur*. Den Haag: Raad voor Cultuur.

Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur (2007). *Van de straat. Talentontwikkeling in Rotterdam*. Rotterdam: Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur.

<http://iclon2.leidenuniv.nl/vwo-wo/pre/schoolervaring.jsp>

www.clickf1.nl

www.filmeducatie.nl

www.filmfestivalrotterdam.com

www.ish-events.com

www.miramedia.nl

www.netwerkcs.nl

www.raad.delft.nl/commissies/cultuur_kennis/2006/Bijlage-nota/c_2006_034_bn.html

www.rootsenroutes.nl

www.scz.nl/schubertrode/topklassen_cultuur.htm

www.skvr.nl

www.stichtingloot.nl

www.talentzone.nl

www.theatergroepdoox.nl

www.vak-delft.nl

www.vantalentnaarberoep.nl

www.vredevanutrecht.nl

www.wdmc.nl

[Link naar literatuur en websites Zicht op... talentontwikkeling en cultuureducatie](#)